

აღმოსავლეთ პარტნიორობის ქვეყნები, ინტერმარეუმი და თურქეთის საგარეო პოლიტიკა

მარიამ გრიგალაშვილი

საქართველოს პოლიტიკის ინსტიტუტი
კომენტარი / 2016 წლის ივლისი

შესავალი

მთელ რიგ პრობლემებს შორის, რომელებიც ევროპის უსაფრთხოების თვალსაზრისით დღეს შეიძლება მთავარ გამოწვევად მივიჩნიოთ, არის რუსული რევიზიონისტული საგარეო პოლიტიკაც, რომელიც საფრთხეს უქმნის არა მხოლოდ მის უშუალო მეზობლებს, არამედ არსებულ საერთაშორისო წესრიგსაც. ამასთანავე, ევროპის მხრიდან პოსტსაბჭოთა ექვს ქვეყანაზე აღმოსავლეთ პარტნიორობის პოლიტიკის გავრცელებამ რუსეთის უკმაყოფილება გამოიწვია და აგრესიის გამოხატვის სტიმულად იქცა. სურვილს, რომ ყოფილი საბჭოთა კავშირის ტერიტორიები რუსული გავლენის ქვეშ უნდა იყვნენ, რუსეთის პოლიტიკური ელიტა ღიად და დაუფარავად აფიქსირებს, რასაც შავი ზღვისპირა რეგიონის ერთ-ერთი ლიდერი, თურქეთი, როგორც ჩანს, გულგრილი არ ხვდება. მიუხედავად ბოლო დღეებში თურქეთის პრეზიდენტის შემრიგებლური ტონისა, მოსკოვის მიერ უკრაინაზე თავდასხმა და ყირიმის ანექსია თურქეთს მეტად ააქტიურებს აღმოსავლეთ ევროპის საკითხებში. ამას სირიაში მიმდინარე მოვლენებიც ემატება, რამაც რუსულ-თურქული ურთიერთობების დინამიკა შეცვალა და ორ სახელმწიფოს შორის არსებული დაძაბულობის გამო რეგიონალური ესკალაციის შესაძლებლობა შექმნა. ეს ყველაფერი გავლენას ახდენს რეგიონალური სახელმწიფოების, მათ შორის, საქართველოს უსაფრთხოებაზეც.

* მარიამ გრიგალაშვილი - პოლიტიკის მეცნიერებების მაგისტრი, ვილნიუსის უნივერსიტეტი. საქართველოს პოლიტიკის ინსტიტუტის სტაჟიორი.

ანკარა და აღმოსავლეთ ევროპის უსაფრთხოების საკითხი

თურქეთი კარგად აცნობიერებს, რომ საქართველო-უკრაინის პრობლემები, რუსეთთან მხოლოდ ორი ქვეყნის კონფლიქტით არ შემოიფარგლება, არამედ, რეგიონალური მნიშვნელობის საკითხია და საჭიროებს სწრაფ და ეფექტურ რეაგირებას.

ამჟამად, აღმოსავლეთ ევროპის უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად სულ უფრო აქტუალური გახდა ე.წ ინტერმარიუმის გეგმის განხორციელება. ინტერმარიუმი გახლავთ პირველი მსოფლიო ომის შემდეგ პოლონელების მიერ შემუშავებული იდეა, რომელიც აღმოსავლეთ ევროპისა და ცენტრალური ევროპის ქვეყნებს ერთ ფედერაციაში გაერთიანებისკენ მოუწოდებდა. მეოცე საუკუნეში ინტერმარიუმის გეგმა ვერ განხორციელდა (სხვადასხვა მიზეზის გამო), თუმცა, დღეს, როცა აღმოსავლეთ პარტნიორობის ქვეყნების უსაფრთხოებას ვერც ნატო და ვერც ევროკავშირი ვერ უზრუნველყოფს, ერთი შეხედვით ისე ჩანს, რომ ერთადერთი სწორი გამოსავალი თვითონ ამ ქვეყნების ალიანსში დევს.¹

რასაკვირველია, ფედერაციის გეგმა, შეცვლილი და მოდიფიცირებული სახით და დღევანდელ რეალობასთან თანხვედრაში განიხილება. ძირითადად, ყურადღება მახვილდება ბალტიის ქვეყნებისა და შავი ზღვის ქვეყნების თანამშრომლობაზე, რომელთა ტერიტორიული მთლიანობის, სუვერენიტეტისა და ეროვნული ინტერესისთვის რუსეთის ფედერაცია მთავარი საფრთხეა.² ინტერმარიუმის მთავარ მიზანს წარმოადგენს:

* ალიანსში მონაწილე ქვეყნების ეროვნული უსაფრთხოების გაუმჯობესება, საერთაშორისო ჩართულობა, ინსტიტუციური თანხვედრა და პოლიტიკური თავდაჯერებულობა;

* რუსეთის შეკავება წევრ ქვეყნებზე თავდასხმისგან;

* პოლიტიკური თავისუფლებისა და წონის ბრდა და ზეგავლენის მოხდენა წევრი ქვეყნების ქმედებებზე საერთაშორისო არენაზე.³

ინტერმარიუმი, შესაძლო წევრების დიდი სურვილისა და ენთუზიაზმიდან გამომდინარე, საკმაოდ რეალური პროექტია. დღესდღეობით ინტერმარიუმის შესაძლო წევრებს შორის

მოიაზრებიან: ამერბაიჯანი, ბულგარეთი, ბალტიის სამი ქვეყანა, საქართველო, უკრაინა, მოლდოვა, პოლონეთი და რუმინეთი.⁴ შესაძლო წევრების გეგმებთან მისი ინტერესების თანხვედრის გამო არის ალბათობა, რომ ალიანსს შეუერთდეს თურქეთიც. ინტერმარიუმში თურქეთის მონაწილეობა სირიაში მიმდინარე მოვლენებმა და მასში რუსეთის ჩართულობამ კიდევ უფრო გაააქტიურა. რამაც, თავის მხრივ, თურქეთის მხრიდან ნატოს გაფართოების მოთხოვნაც გამოიწვია. თურქეთის საგარეო საქმეთა კომიტეტი მხარს უჭერს საქართველოს მიერ ნატო-ს არსებითი პაკეტის განხორციელებას და უკვე განხორციელებული რეფორმების ფონზე, მოუწოდებს ორგანიზაციის წევრებს, ვარშავის სამიტზე გააკეთონ საქართველოს მხარდაჭერი განცხადებები, რაც საქართველოს ნატო-ში გაწევრიანების პროცესში კიდევ ერთი წინგადადგმული ნაბიჯი იქნება.⁵

თურქეთის თანამშრომლობა აღმოსავლეთ პარტნიორობის ქვეყნებთან

ამკარაა, რომ დაძაბული ურთიერთობა რუსეთთან, სირიის საკითხი და ყარაბაღის კონფლიქტი ერთგვარ სტიმულია თურქეთისთვის გადახედოს საგარეო პოლიტიკას და მეტი ყურადღება გაამახვილოს იმ ქვეყნებთან მჭიდრო პარტნიორობაზე, რომლებიც თურქეთ-რუსეთის შესაძლო დაპირისპირებაში თურქეთის წარმატებისთვის ერთგვარ გარანტიას წარმოადგენენ. ამრიგად, საქართველო-თურქეთის გეოპოლიტიკური კავშირი უმნიშვნელოვანესი რგოლია თურქეთ-აღმოსავლეთ ევროპის ურთიერთობაში, რომლის მთავარი მიზანიც რეგიონში რუსეთის როლის შესუსტება და მისი დაბალანსებაა.

რაც შეეხება თურქეთ-უკრაინის ურთიერთობას, მოსკოვის აგრესიულმა ქმედებებმა უკრაინაში არა მხოლოდ გაააქტიურა თურქეთის აღმოსავლეთ ევროპის მიმართ არსებული სოლიდარობის გრძნობა, არამედ იგი ერთგვარად აღმოსავლეთ პარტნიორობის ქვეყნების ერთ-ერთ წამყვან პარტნიორად აქცია. ყირიმის ანექსიისას თურქეთის პოზიცია უკიდურესად მნიშვნელოვან სიგნალს წარმოადგენდა დანარჩენი მსოფლიოსთვის. ყირიმელი თათრები, რომლებიც ეთნიკურად თურქების მონათესავენი არიან და დღესდღეობით ბევრი მათგანი თურქეთის ტერიტორიაზე ცხოვრობს, რუსეთ-უკრაინის დაპირისპირებისას მკვეთრად პროუკრაინულ მხარეს იცავენ. აღნიშნული ფაქტორი მნიშვნელოვნად განსაზღვრავს თურქეთის

დამოკიდებულებას უკრაინაში მიმდინარე მოვლენებისადმი. თუმცა, უკრაინის მხარდაჭერა, როგორც რუსული ძალების შესუსტების წინაპირობა არანაკლებ მნიშვნელოვანია თურქული მხარისთვის.

აღმოსავლეთ პარტნიორობის ქვეყნების რიგშია ამერბაიჯანიც, რომლის ურთიერთობები თურქეთთან ერთ ფრაზაში შეიძლება მოვაქციოთ - „ერთი ერი, ორი სახელმწიფო“⁶. დღესდღეობით თურქეთ-ამერბაიჯანის სტრატეგიული ურთიერთობების ქვაკუთხედს 2010 წელს გაფორმებული სტრატეგიული თანამშრომლობის შეთანხმება წარმოადგენს.⁷ შეთანხმება სტრატეგიული თანამშრომლობისა და უსაფრთხოების საკითხებში კოოპერაციის შესახებ ბაქოში, პრეზიდენტ ილჰამ ალიევსა და აბდულა გიულს შორის 2010 წლის მაისში გაფორმდა. შეთანხმების პირობების თანახმად რომელიმე მათგანზე სამხედრო აგრესიის განხორციელების შემთხვევაში ქვეყნები ერთმანეთს მხარდაჭერას უცხადებენ. შეთანხმება ხუთ ნაწილს მოიცავს: სამხედრო-პოლიტიკური და უსაფრთხოების საკითხები, სამხედრო და სამხედრო-ტექნიკური თანამშრომლობა, ჰუმანიტარული საკითხები, ეკონომიკური თანამშრომლობა, საბოლოო დებულებები. მხარეები აქტიურად თანამშრომლობენ ერთმანეთთან და შეიძლება ითქვას, თურქეთისთვის ამერბაიჯანის უსაფრთხოება ერთ-ერთ პრიორიტეტულ მიმართულებას წარმოადგენს რეგიონში.

აღმოსავლეთ პარტნიორობის დანარჩენ სამ ქვეყანასთან თურქეთს შემდეგი სახის ურთიერთობა აქვს: სომხეთთან თურქეთის ურთიერთობა ე.წ. სომხების გენოციდისა და ყარაბაღის საკითხის გარშემო ტრიალებს, რაც პოტენციურ თანამშრომლობას მუდმივ ჩიხში ტოვებს. ანკარასა და მინსკს შორის დამოკიდებულება შეიძლება შეფასდეს, როგორც თანამშრომლობა ორ ქვეყანას შორის, რომელთაგან მხოლოდ ერთი გამოირჩევა ურთიერთობების გაღრმავების სურვილით, ასეთ მხარეს კი ბელორუსი წარმოადგენს. ცალსახაა, რომ მინსკი უფრო მეტად არის დაინტერესებული თურქეთთან თანამშრომლობით, ვიდრე პირიქით. ამას ადასტურებს მიმდინარე წელს პრეზიდენტ ლუკაშენკოს ვიზიტი ანკარაში და ბელორუსიის პოზიცია ყარაბაღის კონფლიქტთან დაკავშირებით⁸. რაც შეეხება მოლდოვას, თურქეთი პირველი იყო იმ სახელმწიფოებს შორის, რომელმაც 1991 წელს მოლდოვის დამოუკიდებლობა აღიარა⁹. მოლდოვის დამოუკიდებლობიდან მოყოლებული,

თურქეთი სამი ძირითადი მიმართულებით მუშაობს მოლდოვაში: პოლიტიკური, ეკონომიკური და ჰუმანიტარული. აღსანიშნავია, რომ მიუხედავად გაგაუზიის ფაქტორისა, რომლის სრულ უმრავლესობას ქრისტიანი თურქები წარმოადგენენ და რომლებიც მოლდოვასგან დამოუკიდებლობის სურვილს დიდი ხანია გამოთქვამენ, თურქეთი გაგაუზიის ავტონომიურ რესპუბლიკასთან კონტაქტს მოლდოვასთან ურთიერთობის გაფუჭების გარეშე ახერხებს.¹⁰

თურქეთი - რეგიონის მთავარი მოთამაშე

თურქეთის გეოპოლიტიკური მდებარეობა ეკონომიკური თვალსაზრისით ბევრი სიკეთის მომტანია ქვეყნისთვის, მაგრამ ამავე დროს ბევრ “თავსატეხს” უჩენს მას. თურქეთის როლი თანაბრად მნიშვნელოვანია როგორც ევროპისთვის, ახლო აღმოსავლეთისთვის, ასევე სამხრეთ კავკასიის რეგიონისთვის და ცენტრალური აზიისთვის. სტრატეგიული მდებარეობა რამდენადაც მომგებიანია მშვიდობის დროს, იმდენად დამღუპველია ომის პერიოდში. აქედან გამომდინარე, თურქეთისთვის სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია ზემოაღნიშნული რეგიონების უსაფრთხოება. დღესდღეობით, თამამად შეგვიძლია ვთქვათ, რომ მიუხედავად მთელი რიგი შიდა მიმდინარე პროცესებისა, თურქეთი ყველა დონის უსაფრთხოების საკითხებში, იქნება ეს ინდივიდუალური, რეგიონალური თუ საერთაშორისო, მთავარი მოთამაშეა. ამის ნათელი მაგალითია თურქეთის მხრიდან ბოლო დროს ამერბაიჯანთან და საქართველოსთან თავდაცვის საკითხებში მჭიდრო თანამშრომლობა და თურქეთ-უკრაინის შეთანხმება სამხედრო თანამშრომლობაზე;¹¹

“შავი ზღვა თითქმის რუსეთის ტბად იქცა. თუ ჩვენ არ ვიმოქმედებთ ახლა, ისტორია არ გვაპატიებს.”¹² - თურქეთის პრეზიდენტის ეს მიმართვა ზუსტად ასახავს ერდოღანის დღევანდელ დამოკიდებულებას უსაფრთხოების საკითხისადმი და ხაზს უსვამს მთავარ საფრთხედ რუსეთის აღქმას. სამხედრო ალიანსის შექმნა, ამ შემთხვევაში, ინტერმარიუმის ფორმატით, თურქეთისთვის ერთი მხრივ, გარანტიაა მომავალი საფრთხეების თავიდან ასაცილებლად, ხოლო, მეორე მხრივ, მსგავსი ალიანსის მხარდაჭერით ის მიიღებს სამხედრო კავშირს საკუთრივ თურქეთის მაღალი აქტივობითა და დომინანტური პოზიციით.

დასკვნა

ამკარაა, რომ რეგიონში დომინანტური პოზიცია თურქეთისთვის უმნიშვნელოვანესი საგარეო პოლიტიკური საკითხია. თუკი აქამდე რუსეთი მისთვის მხოლოდ ვირტუალურ საფრთხედ აღიქმებოდა, დღეს რუსეთ-თურქეთის ურთიერთობებმა კონფლიქტური შემადგენელი შეიძინა. რუსეთი, რომლის გეოპოლიტიკური მანა მხოლოდ პოსტსაბჭოთა სივრცით აღარ შემოიფარგლება, აქტიურადაა ჩართული სირიის მოვლენებში. რუსეთის რეაქტიული თვითმფრინავების მიერ თურქეთის საჰაერო სივრცის რამდენჯერმე დარღვევამ ლეგიტიმური შიშის საფუძველი გაუჩინა თურქეთს, რომელიც, თავის მხრივ, ქვეყნის უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად უპირველესად სტრატეგიული პარტნიორების შემოკრებასა და პოტენციური მტრის წინააღმდეგ საერთო ალიანსის შექმნას ცდილობს. ნატოს წევრობის მსურველი აღმოსავლეთ პარტნიორობის ქვეყნებისთვის (საქართველო, მოლდოვა, უკრაინა) ალტერნატიული თავდაცვის ალიანსის არსებობა, უკიდურესად მნიშვნელოვან საკითხს წარმოადგენს. აღსანიშნავია, რომ ინტერმარიუმი არ არის არც ევროკავშირის და არც ნატოს ჩანაცვლების გეგმა ამ ქვეყნებისთვის, იგი შეიძლება აღვიქვათ, როგორც აღმოსავლეთ პარტნიორობის ქვეყნებისთვის ახალი ფორმა ევროატლანტიკურ ინსტიტუტებში ინტეგრაციისთვის.¹³ არავინ იცის, რა შედეგით დასრულდება ინტერმარიუმის რიგით მეორე წამოწყება, მაგრამ, ფაქტია, რომ ბევრი რამ შესაძლო წევრთა აქტიურობაზეა დამოკიდებული. ინტერმარიუმის, როგორც სტრატეგიული შემაკავებლის გეგმის არსებობა, თავის მხრივ, უკვე აჩენს პოზიტიურ განწყობებს რეგიონალური მასშტაბით. თუმცა, მხოლოდ დრო და დასავლური ქვეყნების ინტერესი გვიჩვენებს რამდენად რეალურია მისი განხორციელება.

ბიბლიოგრაფია:

¹Andreas Umland, Countering Russian expansionism: Blueprints for a new security alliance, 18 April, 2016 ხელმისაწვდომია: http://www.ecfr.eu/article/commentary_countering_russian_expansionism_blueprints_for_a_new_security_al ნანახია 01.06.2016

²Andreas Umland , AN EAST EUROPEAN-TURKISH PACT AGAINST RUSSIAN NEO-IMPERIALISM, 22 აპრილი, 2016, ხელმისაწვდომია:<http://turkishpolicy.com/blog/13/an-east-european-turkish-pact-against-russian-neo-imperialism>, ნანახია 01.06. 2016

³იქვე.

⁴Andreas Umland, How to Solve Ukraine’s Security Dilemma, 12 April, 2016. ხელმისაწვდომია: <http://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/how-to-solve-ukraine-s-security-dilemma>, ნანახია 02.06.2016.

⁵თურქეთი ნატო-ს წევრებს მოუწოდებს, ვარშავის სამიტზე საქართველოს მხარდამჭერი ძლიერი გზავნილები გააუღერონ: <http://1tv.ge/ge/news/view/125220.html>, ნანახია 05.06.2016

⁶Relations between Turkey and Azerbaijan, ხელმისაწვდომია: <http://www.mfa.gov.tr/relations-between-turkey-and-azerbaijan.en.mfa>, ნანახია 02.06.2016

⁷იმავე,

⁸Siarhei Bohdan, Belarus-Turkey Rapprochement: Minsk Refuses To Fight For Kremlin And Its Allies, 20 აპრილი, 2016. ხელმისაწვდომია: <http://belarusdigest.com/story/belarus-turkey-rapprochement-minsk-refuses-fight-kremlin-and-its-allies-25424>, ნანახია:03.06.2016

⁹Moldova: Arena of International Influences, Marcin Kosienkowski, William Schreiber

¹⁰Lexington Books, 2012, Turkey Politics of Balance and Caution toward Moldova, 205 p., ნანახია 15.06.2016

¹¹იქვე.

¹²Lili Bayer, Growing indications suggest a new alliance structure is forming, May 20, 2016. The next Chapter of Intermarium, ხელმისაწვდომია:<https://geopoliticalfutures.com/the-next-chapter-for-the-intermarium/> ნანახია 23.06.2016

¹²Russia’s military ambitions make waves in the Black Sea, 13 მაისი, 2016, ხელმისაწვდომია: <http://www.ft.com/cms/s/0/1b9c24d8-1819-11e6-b197-a4af20d5575e.html#axzz4CLnfhyrb> ნანახია 23.06.2016

¹³T. Urbanskaya, K. Honcharov Politics 17:45, 12 August 2015 ხელმისაწვდომია:<http://www.unian.info/politics/1110820-intermarium-alliance-will-the-idea-become-reality.html>, ნანახია 15.06/2016

საქართველოს პოლიტიკის ინსტიტუტი

არის არაკომერციული, არაპარტიული, კვლევითი და ანალიტიკური
ორგანიზაცია. საქართველოს პოლიტიკის ინსტიტუტი ცდილობს
საქართველოში დემოკრატიული ინსტიტუტების ორგანიზაციული საფუძვლების
გაძლიერებას და ეფექტური მმართველობის პრინციპების განვითარებას
პოლიტიკური კვლევისა და ადვოკატირების გზით.

საქართველოს პოლიტიკის ინსტიტუტი
GEORGIAN INSTITUTE OF POLITICS

საქართველოს პოლიტიკის ინსტიტუტი

Tel: +995 599 99 02 12

Email: info@gip.ge

www.gip.ge